

ПРИНЦИПИ ТА ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ КООРДИНАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ

У загальнотеоретичній літературі під принципами певного правового явища прийнято розуміти основні вихідні положення, які юридично закріплюють об'єктивні закономірності суспільного життя [1, с.215].

Успішне здійснення координації залежить від виконання певних організаційних принципів, що гарантує усунення помилок під час її здійснення. На наш погляд, до таких принципів можна віднести:

1. Загальноправові принципи:

– *Науковість* координації профілактики злочинів. Це означає, по-перше, розробку наукової концепції координації профілактики злочинів та використання її під час програмування, прогнозування, правового регулювання, управління та здійснення профілактичних заходів; по-друге, науково-методичне забезпечення координації профілактичної діяльності всіх рівнів, етапів, напрямків, а також комплексне використання даних наук про боротьбу зі злочинністю для практичної діяльності, налагодження з цією метою механізму імплементації наукових рекомендацій після їх об'єктивного оцінювання; по-третє, використання практикою представлених наукою знань закономірностей злочинності та можливостей боротьби з нею для точної оцінки ситуації в перспективі та ретроспективі для обґрунтування стратегічних та тактичних рішень; по-четверте, усвідомлення практикою необхідності наукової розробки проблем профілактики злочинів та їх безпосереднє застосування на практиці; по-п'яте, проведення комплексних кримінологічних експертиз законодавчих та управлінських актів, пов'язаних не лише з профілактикою злочинів, але з іншими сферами суспільного буття.

– *Законність*. Має дуже велике значення для будь-якої соціальної системи, тим більше для системи профілактики злочинів. Цей принцип полягає в обов'язковому виконанні законів та відповідних їм правових актів органами держави, посадовими особами, суспільними організаціями та громадянами. Він є конституційним принципом політичної системи суспільства, державного ладу, системи соціального управління [ст.8, 19 Конституції].

– *Гласність*. Є обов'язковим атрибутом демократичного суспільства. Цей принцип полягає в своєчасному, широкому та регулярному інформуванні громадян про діяльність системи координації профілактики злочинів, про дійсний рівень злочинності в суспільстві. Реалізація принципу гласності досягається за допомогою обов'язкових звітів органів, що ведуть боротьбу зі злочинністю, перед населенням, наявністю будь-якої інформації про їх діяльність, всебічного обговорення важливих питань та рішень, що приймаються. Цей принцип стимулює формування громадської думки, включення населення в процеси профілактики злочинів, підвищення їх активності, здійснення впливу громадянського суспільства на державу. Інструментом реалізації принципу гласності виступають засоби масової ін-

формації. Це конституційний принцип, тому що різні його аспекти містяться в багатьох статтях Конституції України (ст.ст.15, 32, 40, 55 та ін.)

– *Гуманізм*. Є одним з основоположних принципів управління в демократичному суспільстві. Цей принцип виражає систему поглядів, що визнають цінність людини як особистості, його права на волю, щастя, повноцінний розвиток, виявлення своїх здібностей, що вважає благо людини критерієм оцінки соціальних інститутів. Цей принцип поєднує в собі рівність, справедливість, людяність, що є бажаною нормою відносин між людьми. Цей принцип проходить своєрідною червоною ниткою через нашу Конституцію, яка твердить, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [ст.3 Конституції].

– *Демократизм*. Означає, що координація суб'єктів профілактики злочинів повинна здійснюватися під контролем представницьких органів влади відповідного рівня, при безпосередній участі та контролі з боку громадських формувань та з врахуванням результатів постійного вивчення громадської думки.

2. Спеціально-галузеві принципи:

а) *управлінські*: здійснення координації суб'єктів профілактики злочинів виконавчою гілкою влади; рівність всіх учасників координаційної діяльності під час постановки питань до вирішення, внесення пропозицій, розробки рекомендацій та заходів; самостійність кожного органу в межах, наданих законодавством, як під час розробки узгоджених заходів, рекомендацій, так і під час реалізації узгоджених рішень з профілактики злочинів, проведенню заходів профілактичного характеру в межах своєї компетенції [2, с.81]; активність та ініціативність кожного органу в процесі узгодженої діяльності, в розробці та при здійсненні спільних заходів; цілеспрямованість; підконтрольність координаційної діяльності; об'єктивність, яка означає, що координаційна діяльність повинна ґрунтуватися на знаннях та використанні об'єктивних закономірностей управління суспільними процесами, врахування дійсності, обрахування можливостей, визначення труднощів, які необхідно здолати;

б) *кримінологічні* принципи: конкретність, яка означає, що необхідно не лише вивчати конкретні процеси, що відбуваються в дійсності, аналізувати інформацію про їх стан та тенденції розвитку і згідно цього розмірковувати про результати, але й намагатися досягнути цієї якості і під час розробки та прийняття рішень; планомірність впливу на негативні фактори, асоціальні явища та криміногенні умови, що сприяють скоєнню злочинів, відповідно до спільних узгоджених планів (зазначимо також і те, що принципу плановірності повинна відповідати і сама координаційна діяльність, тобто вона повинна вестись не періодично, час від часу, коли для цього буде чиєсь бажання, а постійно, незалежно від труднощів та проблем); системне відстеження результатів скоординованих заходів та їх виправлення з урахуванням змін криміногенної ситуації.

Для правильного розуміння суті координації як елементу організації профілактики злочинів першочергове значення має визначення системи її

головних, взаємопов'язаних компонентів, якими, на нашу думку, є її зміст, організація, процедура та елементи, що складають їх. Вказані компоненти відображають найважливіші сторони узгодженої діяльності.

Змістом координації є сукупність наступних елементів: визначення мети та завдань спільних узгоджених дій по профілактиці злочинів; планування спільних дій; прогнозування її результатів.

Головна **мета** координації – підвищення ефективності діяльності органів та організацій у сфері профілактики злочинів та об'єднання їх зусиль [3, с.31]. У рамках цієї мети можливо визначити деякі завдання. Основними з них є:

- активізація роботи суб'єктів профілактики злочинів;
- усунення дублювання, паралелізму в їх діяльності;
- забезпечення принципів координаційної та профілактичної діяльності.

Прогнозування – це процес виявлення та передбачення об'єктивних тенденцій розвитку стану злочинності (рівня, структури, динаміки), її детермінант та можливостей профілактики, інших засобів впливу на злочинність у визначений період часу. Метою кримінологічного прогнозування є встановлення показників, які характеризують злочинність в перспективі, виявлення на цій основі негативних тенденцій та закономірностей, пошук засобів зміни цих тенденцій і закономірностей в необхідному напрямку. Ця загальна мета має бути конкретизована в окремі завдання в залежності від потреб практики (наприклад, встановлення можливостей появи нових видів злочинів або категорій злочинців, а також факторів, що зможуть впливати на розвиток відповідних процесів; формування бази для розробки планів, стратегії та тактики боротьби зі злочинами).

Під час проведення кримінологічних прогнозів використовуються наступні основні методи: метод екстраполяції (математичний метод, за яким тенденції злочинності в минулому та теперішньому продовжуються на майбутнє); метод моделювання (розробка системи математичних формул на основі раніше встановлених характеристик, зв'язків та закономірностей, побудова та подальше дослідження цієї моделі); метод експертних оцінок (встановлення думки практиків та науковців, спеціально підібраних за ознаками стажу, кваліфікації, знань, про майбутній рівень та структуру злочинності, процеси та явища, які інтенсивно впливають на її тенденції). Цілком зрозуміло, що якісно високий рівень прогнозу може бути досягнуто завдяки використанню означених методів в комплексі та їх різних комбінацій.

Таким чином, головна роль кримінологічного прогнозування полягає в тому, що воно формує основу для подальшого кримінологічного планування, тому що надає вірогідний розвиток процесів та явищ злочинності, і дозволяє органам управління профілактикою злочинів заздалегідь підготуватися до нових проблем, в не займатися наслідками ситуації, що склалася, не маючи можливості впливати на неї.

Планування – це розробка цілей та завдань профілактики злочинів, напрямів, шляхів та засобів вирішення таких завдань, їх нормативного, інформаційного, організаційного, методичного, ресурсного забезпечення на

визначений період. Воно є складовою частиною єдиної системи державного планування економічного та соціального розвитку суспільства.

Ці основоположні елементи визначають цілеспрямованість, конкретність та перспективність узгодженої діяльності і в основному відображають суть координації. Щодо питання про відношення прогнозування та планування необхідно зазначити, що прогноз не є кінцевою рекомендацією для складання плану – це лише багатоваріантна картина майбутнього. Але його використання в планах профілактики злочинів – життєва необхідність. Вирішальне значення у всякому випадку серед них має планування, оскільки воно дозволяє не лише обрати кращий варіант розвитку системи профілактики злочинів, але й змінити в майбутньому негативні тенденції та закономірності злочинності, які мали місце в минулому та сучасності.

Організація координації, на наш погляд, включає такі елементи:

1. Визначення мети та завдань координації суб'єктів профілактики злочинів.

2. Аналіз інформації про стан злочинності. Такого роду інформація може бути представлена не лише правоохоронними органами, але й громадськими формуваннями (насамперед правозахисними фондами, які залучають до вивчення стану злочинності науковців, проводять вивчення громадської думки). Порівнюючи інформацію, яка надійшла з різних джерел, можливо більш об'єктивно встановити реальний стан речей.

3. Прогнозування тенденцій розвитку явищ та процесів злочинності, а також факторів, які сприяють вчиненню злочинів, на окремій території та визначений період часу.

4. Вибір напрямів та форм координаційної діяльності. Напрямок координаційної діяльності відображає специфіку об'єкта координаційної діяльності та суб'єктного складу учасників узгоджених дій (наприклад, координація злочинів серед неповнолітніх має специфічний об'єкт координації – злочинність серед неповнолітніх, в узгодженій діяльності беруть участь суб'єкти, коло яких передбачене Законом України «Про органи та служби у справах неповнолітніх і спеціальних установах для неповнолітніх». Форма координаційної діяльності – це практичне втілення координаційної діяльності. Вони мають різноманітний характер. Їх вибір пов'язаний з конкретною обстановкою, завданнями та компетенцією органу-координатора.

5. Розробка заходів профілактики злочинів та оформлення їх планами або програмами. Розробка згаданих заходів відбувається на основі визначених напрямів та форм профілактичної діяльності з урахуванням їх специфіки з тим, щоб досягти бажаних результатів. Вони включають не лише можливості правоохоронних органів, але й інших державних та недержавних установ та організацій. Ця робота має бути реальною, тобто сили та засоби суб'єктів профілактики, їх можливості повинні відповідати запланованим заходам.

6. Визначення відповідальних виконавців та строків здійснення заходів. На даному етапі більш за все проявляється принцип конкретності. Коли розроблені та узгоджені спільні плани або програми вказують на конкретних виконавців, це свідчить про серйозність підходу до координації, відсут-

ність формалізму, підвищує як відповідальність виконавців, так і осіб, які координують їх роботу, і най головне – робить зручним контроль за виконанням узгоджених заходів.

7. Контроль за виконанням.

Елементами **процедури** координації можуть бути: а) процес аналізу тенденцій явищ та процесів злочинності та їх профілактики; б) порядок підготовки пропозицій для планування; в) процес розробки планів узгоджених заходів; г) визначення характеру заходів; д) контроль та перевірка результатів окремих заходів; є) визначення ефективності узгодженої діяльності по профілактиці злочинів.

Процедура визначає порядок роботи учасників узгодженої діяльності: в якій послідовності і ким повинні розроблятися плани конкретних засобів узгодженої діяльності; яким повинен бути порядок здійснення цих заходів; ким саме та яким чином здійснюється контроль за виконанням кожного заходу і як визначається їх результативність; ким та яким чином визначає ефективність узгодженої діяльності за окремий період.

Список літератури: 1. Хропанюк В.Н. Теория государства и права: Учебное пособие для вузов / Под ред. профессора В.Г. Стрекозова. М.,2000. 2. Звирбуль В.К. Понятие координации // Прокурорский надзор в СССР / Под ред. Б.А.Талкина. М., 1982. 3. Цветков В.В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект). Х., 1996.

Надійшла до редколегії 24.12.01

О.О. Володіна

ВЧИНЕННЯ ДІЯННЯ ЩОДО МАЛОЛІТНЬОГО ЯК КВАЛІФІКУЮЧА ОЗНАКА ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ

Кваліфікуючим видом викрадення людини є згідно із законом те ж діяння, вчинене щодо малолітнього (ч.2 ст.146 КК України). Названа ознака значною мірою підвищує суспільну небезпеку даного злочину і, відповідно, обтяжує відповідальність, а також впливає на кваліфікацію скоєного.

У теорії кримінального права і судовій практиці малолітнім визнається особа, що не досягла на момент вчинення злочину чотирнадцятирічного віку.

Слід зазначити, що в КК України 1960 р. мала місце спеціальна норма (ст.124), що передбачала відповідальність за викрадення або підміну чужої дитини з корисливою метою, з помсти або з інших особистих мотивів. Наявність цієї норми дозволяла встановити на статистичному рівні дані про викрадення дітей в Україні. Так, згідно з даними Управління оперативної інформації МВС України в період з 1995р. по 1999 р., за цією статтею було порушено 105 кримінальних справ, причому спостерігалася тенденція зростання злочинів цієї категорії. Якщо в 1995 р. було порушено вісімнадцять кримінальних справ, то в 1999 р. – вже двадцять вісім [1]. Це обумовлено, на наш погляд, економічними, соціальними, а також демографічними і медичними факторами, в тому числі збільшенням кількості сімей, позбавлених можливості мати дітей.